

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: VI

Ankara, 20 Haziran, 1929

Sayı: 134

BİR TERBİYE MESELESİ

Bir memlekette umumî terbiye siyaseti denildiği zaman, hatıra çok karışık ve pek çetrefil bir mevzu gelir; filhakika. alelumum mektep içindeki ve mektep dışındaki terbiye müesseseleri ve teşkilâtı, terbiye aletleri ve gayeleri o kadar mütenevvidir ve o kadar sayısız amillerin tesiri altındadır ki, bunları bir mecmuanın musahabe sütunu içine sıkıştırmak, şüphesiz kimsenin hatırlarından geçemez; ben de burada, daha fazla mütehassısların boynuna borcolan böyle ağır bir meseleye değil, belki bu mesuliyetli işin yalnız tek bir noktasına umumî bir alâkanın mevzuunu teşkil ebecek tarzda sadece temas edeceğim.

Öyle gözüküyor ki, bugün bilhassa orta tahsil sıralarında oturan genç nesil, bundan evvelki nesillere göre, manen daha az mektep içindedir, mektebe bağlıdır., ve ruhunda tedris ve terbiye aletleri, amilleri ve usulleri daha az yaşamaktadır; denebilir ki, liselerimiz, yeni yetişmekte olan nesil için, adeta kolayca ısınmak-sızın ve sevmeden evvel itaat ederek hatta tahammül edilmesi zarurî bir teşkilâttır: genç bir ömür parçası, ister istemez bu teşkilâtın divarları arasında günler, aylar ve seneler iple çekilerek geçecektir.

Bu hissi, belki izam ediyorum ve belki de bukadar katı ve kara şekilde bunu hiç bir talebe duyuramıştır; fakat öyle zannederim ki, munsif bir talebe kendi içini yokladığı zaman, ne de etrafını tetkikten ruhu yorulmamış bir muallim, hatıralarını ve müşahedelerini tekrar gözden geçirirse, bugünkü lise talebesinin ruhunu, hergünkü düşüncelerini ve duygularını dolduran şeylerin, eskiye nispetle, çok daha fazla mektep haricindeki hayat olduğunu inkâr etmez.

Bunun, bu duygunun ve düşüncenin alâmetleri vardır: onların başında bilhassa mektebe ve mekteple alâka

dar şeylere dair talebe ruhunda, fevkalâde bir kolaylıkla menfi hükümlere doğru uyanıveren temayüllerdir. Sık sık her muallim işidir: “Bu dersi okumanın faydası nedir?,” “Bu kadar ağır gösterilmesinin, bu kadar tafsilatın bize ne lüzum var? Mektepte nizam ve intizamı istihfaf eden umumî veya hususî kaidelerden ve usullerden başlayarak bunları tatbik ile mükellef olanlara kadar bir çok şeyler, çok defa talebenin zekâsına, fuzuli işler ve dar çerçiveler şeklinde inikâs eder. mürebbilerine karşı tereddüde, itimatsızlığa ve hatta kaidekırıcılığa doğru muhtelif şekillerde başgösteren menfi bir heves, çocuğun veya gencin, mektep içinde sarî bir itiyatla ruhunda beslediği ve kuvvetlendirdiği, sevdiği tipik bir zekâ eseri olmaktadır.

Öyle zann ediyorum ki, bu hâl, ne tesadüflerin, ne de şahsî kusurların eseridir; ve ancak bundan dolayı bunu kayde, umumî bir münakaşaya koymağa ihtiyaç vardır. Meseleyi temamlı müşahhas bir şekilde göz önüne getirmek ve yanlış bir telekkiden kurtarmak için şunu da ilâveye lüzum görüyorum: talebe ruhu için çok karakteristik olan bu vaziyet, umumî ve daima bir tarzda değil, belki vakit vakit, mühim bir hadise, bir hüküm veya bir karar karşısında, bazan hasarı bir talebenin sözünde, bazan en umulmadık sakın ve müvazeneli bir gencin hareketinde müşahade edilir: ekseriyetle filan muayyen vakanın, hükmün veya kararın hususî bir neticesi deye ehemmiyet verilmeden geçilen bu münferit tezahürler, dikkat edilirse, tamamen tebellür etmemiş olmakla beraber tenakuzsuz ve az çok sarîh bir zihniyetin eserleridir.

Acaba faydasından daha fazla zararlı olması kabul edilebilecek olan bu halin sebepleri nedir?

Bu suale toptan bir cevap vermek mümkün olsa bile, böyle bir cevabın

bize, meselenin herhangi bir cephesini halletmek kudretini bahşedeceğini zannetmem; ve hatta öyle tahmin ederim ki, üzerinde çok karışık müessirlerin rolü sarahatla sezilebilen bu marazî halin ortadan kaldırılması için evvelmirde bütün tezahür şekillerini tespit etmek ve talebenin daima safolan, temiz ve iyi istiyen ruhu içinde bu halin hangi şartlardan gıda aldığını birer birer bulmak lâzımdır.

Yalnız bu kadar nazik bir terbiye meselesi üzerinde düşünürken, her hangi bir terbiye kitabının ve müdevven bir terbiye usulünün derhal yardımımıza koşan inananlardan değilim; aynı zamanda hükümlerimize, bilerek bilmiyerek isteyerek istemiyerek, birbirini takip eden nesiller arasında daima mevcut- gizli, fakat inatçı bir cidalin tesir etmemesini temine çalışmak lâzımdır. Ancak o zaman mesele gözümüzün önünde daha fazla canlı olarak tecessüm eder.

Bütün dünyada olduğu gibi, ve belki de çok daha fazla bizde, orta tahsil sistemi, hayata intibaksızlık göstermektedir; bozuk giden, maksadına uyamayan ve arızalı işleyen biri makinenin çıkardığı garip bir ses, lisenin ahengini bozuyor. İçimizden bir çıksa da şöyle söylese: “bugün liselerde okutulan dersler arasında, Darülfünun derslerinden daha fazla yabancıklık vardır,, bana öyle gelir ki, bu zat, hiç te mübalağa etmiş olmaz; bir başkası da dese ki: “sinema, dans, spor ve bütün cinsî zevkler, lisenin en nefis dersinden ve en mutena teşkilâtından daha çok, çocukları, dışarıya, dışarının pek te temiz olmıyan köşelerine sürüklüyor,, ben bu sözü söyleyeniyi tekzip edecek vakaları pek nadir gördüğümü ilâve ederim.

Maarifimizde eksik olan programlar ve yeni usuller değil, bence, kuvvetli, sıhhatli bir hayat telâkkisidir.

MEHMET SERVET

Dostoïevski

Büyük Hikâye

MUNİSLER

Türkçeye nakleden: AHMET RAGİP

Demek vakurmuş öyle mi?... Alâl... Vakur insanlara hâkim olmak, diğerlerine nisbet edilirse... elbette daha hoştur. Ne dersiniz? Hay sefil! Hakimiyetime şüphem kalmadığı için üstüne bir de sevinmişim... Bilirmisiniz; ben kapı önünde bekler, o da bana evet cevabını verip vermemek lâzım-geldiğini düşünürken ve ben de onun bir tek kelime için bu kadar düşündüğüne hayret ederken; bilir misiniz: onun hatırına kolaycacık «Bir defa bu elim vaziyete düştükten sonra, benim için felâketlerin büyüğünü, yani şişman Kremer-i intihap etmek, belki daha hayırlıdır; hiç olmazsa bu sarhoşluğu esnasında beni dayakla çarçabuk temizler» fikri gelebilirdi? Nasıl? Bunun kızın fikrinden geçeceğini siz de zannetmiyor musunuz? Şimdi de bir şey anlamıyorum; ama hiç bir şey anlayamıyorum: «İki felâketin büyüğünü yani Kremer-i tercih etmek daha kârlı olmaz mı?» fikri, demin de söyledim, onun hatırına kolaylıkla gelebilirdi. Felâketin büyüğü acaba kim? Ben mi? Yoksa Kremer mi? Bu hâlâ bir mes'ele! Acacaba daha mes'ele mi ki?... Daha bunu bile anlayamıyor musun? Cevap çoktan hazır!.. Sen istersen daha hâlâ mes'eleden bahsedip dur... Burada benden bahseden yok... Benden bahsolunuyormuş yahut olunmuyormuş bana ne canım? Bunu bile artık farkedemiyorum. Artık... eyisi... uzanırım.. Başım... ağrıyor...

III

İnsanların en asiliyim, fakat
asaletime ben de inanmıyorum.

Uyuyamadım. Kafamın içi mütemadiyen tokmaklanırken nasıl uyuyabilirim ki? Hepsini izah etmeliyim. Bu çirkef... Nasıl bir çirkeften onu çekip çıkarmaya mecbur oldum!... O bunu göz önünde tutacak ve muamelemin kadrini de bilecektir. Daha başka düşünceler de bana zevk veriyorlardı; yani ben kırk bir o daha henüz on altı. Bu müsavatsızlık hissi beni teshir ediyordu: öyle tatlı ve şehvetli bir histi ki!... Ben düğünü meselâ... İngiliz usulü yapmak istiyordum... Yani davetsiz, yalnız iki şahit huzurunda. Lükerya da bunlardan biri olacaktı. İzdivacımızın akibinde trene atlayıp, rast gele...

Meselâ Moskova'ya (Tedadüfen orada işim de vardı) seyyahat etmek... meselâ on beş gün otelde ikamet etmek istiyordum. Fakat o istemedi... Kabil değil razı olmak istemedi ve bu suretle ben teyzeleri ziyaretle onlara büyük bir hürmet ve riayetle muamele etmeğe ve kemali resmiyetle izdivacımız için muvafakatlerini istihsal etmemeğe, mecbur tutuldum. Arzusunu is'af ettim ve teyzelere, kendilerine yakışacak tarzda muamele ettim; yani bu mahlûkların her birine yüzer ruble hediye ettim ve daha da vermeği vadettim. O, tabiatıyla bunlardan tamamen bihaber kaldı, zira işin çirkinliği onu mutlaka hasta ve perişan ederdi. Teyzeler derhal tereyağı gibi yumuşadılar.

Sonra... cihaz mes'elesi için münazaa ettik. Onun bir şeyi, ama hiç bir şeyi yoktu. Malik olmayı da istemiyordu. Nihayet cihazsız olamayacağına kendisini ikna edebilmişim. Velhasıl cihazını ona ben satın aldım: başka kim ona cihaz yapardı ki?... Yine mi, hâlâ mı sen!...

Nişanlılık devresinde ve şurda burda ona bazı tasavvurlarımdan bahsetmeğe muvaffak oldum... ne-relerde olduğumuzu bilsin diye... Belki bu biraz fazla acelecilikti. Fakat asıl şunu söyleyeyim: o, nefsine olan bütün hakimiyetine rağmen, ta başlangıçtan doğruca kollarına atılmıştı. Kendisini sık sık ziyaret ederdim ve daima beni teheyyüçle karşılardı. O. bir kuş civıltısı gibi tatlı sedasile; çocukluktan, gençlikten, anadan babadan, sönen eski yuvadan bahseder dururdu. Ben bu gençlik coşkunluklarını derhal buzlu su ile söndürdüm. İştiaf ve meclûbiyetlerine karşı sükût ederek cevap verdim. Hayır-hahane bir sükûtle... Benim tamamen başka bir adam, anlaşılmaz bir muamma, olduğumu zannetsin diye... Bilhassa bu sonuncu nokta için tutuşuyordum.. Belki bütün kazanı, sırf bir muamma gibi görünmek için kaydattım. Esas sertlikti. Sertliğin, onun üzerinde bırakmak istediğim ilk tesir olması lâzımdı. Kısaca, o benliğimden memnun olduğum zamanlarda, kendi kendime bütün bir sistem kurmuştum. Bu sistem kendiliğinden müfekkiremde doğmuş ve neşvünema bulmuştu.

— Devam ediyor —